

HERWIG LEROUGE EN MARIA MCGAVIGAN

Interview met Mohamed Hassan

De slag om de Indische Oceaan: de nieuwe Amerikaanse strategie voor wereldoverheersing

Afghanistan

De Verenigde Staten zijn plan zich terug te trekken uit Afghanistan. Is dit gemeend?

Mohamed Hassan. De Verenigde Staten beweren dat ze zich in 2015 zullen terugtrekken uit Afghanistan. Maar het is zeer onwaarschijnlijk dat hun dat zal lukken. De situatie is dezelfde als toen Nixon in 1968 het vertrek uit Vietnam aankondigde, om electorale redenen. Daarna duurde het toch nog wel even. De VS staan voor een dreigende nederlaag in Afghanistan. Hun bondgenoten maken zich ongerust en de economische situatie verergert zienderogen. De Navo heeft momenteel al meer geld uitgegeven dan voor de oorlog in Irak. Heel wat Navo-landen willen zich terugtrekken. In het begin deden ze mee uit solidariteit met Bush na 11 september 2001 (de oorlog tegen het terrorisme). Nu proberen de VS de publieke opinie op hun hand te krijgen door te zeggen dat ze een nieuwe, democratische en stabiele regering op poten zetten. Afghanen en Pakistanen zullen hun eigen veiligheid in handen nemen vanaf 2015. Over Irak vertelden ze precies hetzelfde. Maar ze zijn nog altijd in Irak en er is geen sprake van een echte regering. Het verzet is nog steeds actief en het leger controleert absoluut niets.

Zelfs het grote Kandaharoffensief in Afghanistan werd een mislukking. Binnen het Amerikaanse establishment bestaat duidelijk onenigheid. De generaal aan het hoofd van de troepen werd vervangen. In het leger heerst steeds meer ongenoegen. De neoconservatieven willen Obama de schuld geven. Het is zijn oorlog. Hij mobiliseerde de bevolking tijdens de verkiezingen met de slogan: “Breng onze jongens terug uit Irak”.

En ook de marionettenpremier, eerste minister Karzai, ligt rechtstreeks in conflict met de VS-administratie. Karzai vindt dat de Afghaanse regering moet onderhandelen met de “gematigde oppositie”. Dergelijke onderhandelingen met de Taliban zouden succes kunnen hebben. Dat is een van de redenen waarom hij de diplomatieke betrekkingen met Pakistan wil normaliseren. Heel geleidelijk schuift Karzai een paar van de meest pro-Amerikaanse regeringsleden opzij. In het begin hadden de Tadzjieken en leden van de Noordelijke Alliantie de overhand in de regering. Onlangs benoemde hij een Pashtoun tot minister van Defensie. Een andere Pashtoun is belast met de veiligheid. Ook tegen de wil van de Verenigde Staten gaat Karzai vredelievend om met Iran. Hij wil dat Iran zijn invloed aanwendt bij de sjiieten in Afghanistan. Iran kon bepaalde sjiietische krijgsheren in Afghanistan, zoals Ismail Khan van Hazara, overtuigen om belastingen te betalen aan de centrale regering. De Tadzjieken en een Kazachse generaal, Dustum, in het Noorden, hebben dit weigerden. Geleidelijk kwamen zij onder invloed van Iran en Rusland toch enigszins over de brug. Karzai volgt in feite een onafhankelijk buitenlands beleid.

Momenteel heeft de Navo een 100.000 man sterke troepenmacht in Afghanistan. Wat betekent dat? Laat ons eens vergelijken met de Derde Brits-Afghaanse oorlog van 1918. De ontdekking van olie in Iran was een cruciaal gegeven voor de overwinning van de Britten in de Eerste Wereldoorlog. De olie zorgde immers voor revolutionaire ontwikkelingen in de luchtvaart. Groot-Brittannië dacht dat ze de Sovjet-Unie konden verslaan via Afghanistan. Tijdens de Russische revolutie waren heel wat antirevolutionaire elementen naar Centraal-Azië gevlucht. De Britten dachten hiervan gebruik te kunnen maken. Maar ze vergaten een ding. Een heel belangrijke kwaliteit van de Afghanen is hun bereidheid om te vechten voor hun

ationale onafhankelijkheid. Groot-Brittannië stuurde 740.000 soldaten.¹ Ook al waren de Afghanen toen nog een relatief primitief volk (ze hadden bijvoorbeeld nog nooit vliegtuigen gezien), toch werden de Britten verslagen en verplicht de Durandlijn² te aanvaarden. Zo werd voor het eerst de onafhankelijkheid van Afghanistan erkend. Vandaag zijn de omstandigheden voor een Amerikaanse overwinning niet gunstiger dan in 1918. Ze hebben de hele bevolking tegen zich in het harnas gejaagd. Ze zijn zelfs niet in staat Kaboel te controleren.

Ze zouden toch hun mislukking kunnen vaststellen en zich terugtrekken?

M.H. Tot nu toe konden de Amerikanen geen enkele van hun objectieven waarmaken. Daarom hebben de VS geen andere keuze dan te blijven. De oorlog in Afghanistan heeft niets te maken met de strijd tegen het terrorisme of Al-Qaida. De strategische positie van Afghanistan bepaalt in belangrijke mate het feit dat hier al jaren oorlog woedt. Als je Pakistan, India, China wil controleren en het Iranese regime omver wil werpen, kan je het best in Afghanistan zitten.

Eenmaal de vrede hersteld in Afghanistan, met een marionettenregering in het zadel van een gestabiliseerd Afghanistan, dan is het niet meer zo moeilijk om Pakistan in te pakken. Historisch is er een tegenstelling tussen beiden. In 1947, toen Pakistan onafhankelijk werd en lid wilde worden van de Verenigde Naties, was Afghanistan het enige land dat tegenstemde. Het land weigert nog steeds de huidige grens met Pakistan te erkennen omdat ze in feite de Pashtoun als volk verdeelt over twee staten. Afghanistan stelt dat Pakistan een historische vergissing is. Afghanistan en India waren altijd bondgenoten tegen Pakistan.

Als de rust hersteld wordt in Afghanistan, zullen de Pashtoun – die als etnische groep de tweede plaats innemen in het leger – meer macht krijgen. Tijdens de oorlog tegen de Sovjet-Unie controleerden de Pashtoun de Pakistaanse inlichtingendiensten. In een sterker Afghanistan kunnen de Pashtoun gebruikt worden tegen Iran. 150 jaar geleden viel dit volk Iran binnen en zette er de regering af. Het zijn soennieten, zoals in heel Centraal-Azië.

Eenmaal de Amerikanen Afghanistan controleren, kunnen ze, in bondgenootschap met Saoedi-Arabië, Rusland verzwakken door de financiering van moslimbewegingen in Centraal-Azië. Rusland is al verzwakt door de oorlog in Tsjetsjenië en kan vernietigd worden door volop olie op de wereldmarkt te brengen. Zoals in de jaren tachtig gebeurde. Als het de Amerikanen lukt in Afghanistan, zal Chávez in Venezuela geen lang leven beschoren zijn. Eenmaal de controle over Afghanistan en Pakistan, kunnen de Amerikanen India onder handen nemen. Er is het probleem van Kasjmir, fundamentalisten kunnen uitgestuurd worden om Mumbai nog een keer aan te vallen ...

Ook al zijn de VS dan aan de verliezende hand in Afghanistan, toch hebben ze de oorlog uitgebreid naar Pakistan. Het meest voor de handliggende voorwendsel voor deze expansie is de strijd tegen de Pakistaanse Taliban die zich tussen het Pakistaanse Pashtounvolk bewegen. De huidige grens tussen de twee landen (de Durandlijn) werd ingesteld in 1893 na de Tweede Brits-Afghaanse oorlog. Pakistan is een federale staat met vier nationale gemeenschappen. Na de Punjabi's (67 %) vormen de Pashtoun de tweede grootste gemeenschap. De derde groep zijn Sindhi en ten slotte zijn er nog Baluchi (zij maken 5 % van de bevolking uit, maar hebben 48 % van het grondgebied in handen).³

Toch is Iran het voornaamste doelwit van de VS. Met de Pashtoun willen de Amerikanen ook Iran destabiliseren. In Iran en op de grens met Afghanistan leven ook Baluchi. Er zijn belangrijke gasreserves in Baluchistan, aan beide zijden van de Iraans-Afghaanse grens. In 2005 tekende Iran, tegen de wil van de Verenigde Staten, een akkoord met India en Pakistan voor een pijplijn voor gas door Baluchistan. Indien deze samenwerking blijft bestaan (economische relaties vormen de basis voor

alles), zou dit moeten uitlopen op betere relaties tussen India en Pakistan. In dat geval zou een verdere aanwezigheid van het VS-imperialisme in deze uitgestrekte zone van India, Pakistan, Iran en Afghanistan meteen overbodig worden.

De VS moeten voor alles in Afghanistan blijven om China klappen toe te brengen. Dat kan gebeuren door Iran, een belangrijke bondgenoot van China, aan te pakken. Iran en China onderhouden goede relaties en Iran is de grootste leverancier van petroleum aan China. Maar Iran is natuurlijk ook heel belangrijk voor de Verenigde Staten die maar al te graag het Iraanse regime willen omverwerpen. Iran is een groot, rijk land met 70 miljoen inwoners. Het beschikt over enorme olie- en gasreserves. Na Rusland beschikt het over de grootste gasreserves ter wereld. Ook vanuit strategisch oogpunt is het land zeer belangrijk. In het Noorden deelt het de kustlijn aan de Kaspische Zee met Azerbeidzjan, Rusland, Kazachstan en Turkmenistan. Alle olie en gas uit deze landen zouden door Iran kunnen passeren. Als de VS er echt in slagen de Iranese regering ten val te brengen, zouden ze hun strijd om de wereldhegemonie kunnen winnen tegen China, Rusland en hun andere rivalen ...

De VS willen niet dat een andere macht invloed verwerft in deze regio. Zij willen de hele wereld domineren. Om de Iranese regering omver te werpen, zullen de VS de nodige onrust moeten creëren en het land van binnenuit moeten destabiliseren. Slechts weinig landen willen een echte oorlog met Iran. Beeld je even de problemen in, die dat met zich mee zou brengen. Iran zou de Straat van Hormuz kunnen afsluiten en alle olietransport blokkeren, de olieprijs zouden pijlsnel omhoog gaan. En van waaruit zouden de VS aanvallen en hoe zouden ze het aan boord leggen om Teheran te bereiken? Hoe dan ook zullen de Amerikanen wel een of andere manier vinden om de Iranese regering ten val te brengen. Momenteel hebben ze bijvoorbeeld al een (soennitische) Baluchibeweging gecreëerd in Pakistan: de Jund Allah. Die groep heeft onlangs een bomaanslag gepleegd in Iran waarbij meerdere officieren werden gedood.⁴ In het overwegend sjiietische Iran leeft ook een Baluchiminderheid.

Zoveel is duidelijk, de oorlog tegen Iran is essentieel om China en India buiten spel te zetten in de strijd van de VS om de grootste wereldmacht te blijven.

Amerikaanse blunders

Maar de crisis treft toch ook de Verenigde Staten. Hebben ze nog wel de middelen om hun ambities waar te maken?

M.H. De VS hebben de voorbije zeventig jaar een aantal strategische en tactische fouten gemaakt. Ze stapten in de Tweede Wereldoorlog op het ogenblik dat deze praktisch ten einde liep. In die oorlog kwamen minder Amerikanen om dan op een jaar tijd door verkeersongevallen. De zwaarste prijs voor het verslaan van het nazisme werd gedragen door het Sovjetvolk en de Sovjetindustrie. In het Oosten werd het nazisme verslagen, maar de Amerikanen wonnen de jackpot. In die periode telde Amerika het meeste ingenieurs ter wereld: 6 ingenieurs op 10 waren Amerikaans. 60 % van de hele industriële wereldproductie kwam uit Amerika. Ondanks de discriminatie van zwarten beschikten de VS toen over een van de beste systemen van openbaar onderwijs ter wereld. Een anekdote in dit verband. Robert McNamara was onder Kennedy minister van Defensie. Hij kwam uit een eenvoudig arbeidersgezin. Al briljant als jonge student, werd hij een van de beste statistici uit de Amerikaanse geschiedenis. Hij was pas aangeduid als bedrijfsleider van Ford toen Kennedy hem naar het Pentagon haalde om van zijn statistische kennis gebruik te maken voor de oorlog. Op het einde van de Tweede Wereldoorlog was de Amerikaanse economie veruit de grootste ter wereld.

De eerste fout van de VS was de oorlog in Korea. Het eigenlijke doelwit was China. De VS hebben deze oorlog niet kunnen winnen. Japan, dat verslagen uit de Tweede Wereldoorlog kwam, werd een belangrijk land door de bevoorradings van de

Amerikanen in deze oorlog. Tegen 1960 had Japan de tweede grootste economie ter wereld. Hun hele industrie kon zich ontwikkelen dankzij de Koreaanse oorlog. Deze trend werd nog versterkt door de oorlog in Vietnam. Het Japanse imperialisme werd ingelijfd in de Amerikaanse oorlog in Vietnam. De Japanners konden zelfs hun productie uitbesteden aan landen als Zuid-Korea en zich op die manier nog meer verrijken. Toen in 1973 de tweede algemene crisis van het imperialisme en van het kapitalisme begon, stapelde de Amerikaanse overheidsschuld zich al op. De dollarkoers werd losgemaakt van de goudprijs. De Amerikaanse samenleving werd gemilitariseerd en de rijkdommen verspild. Heel het onderwijssysteem en de openbare gezondheidszorg werden ontmanteld. De VS waren als een dronken zeeman die aankomt in de haven en daar in één keer al zijn geld verbrast. De enige oorlog die de VS ooit hebben gewonnen, was die tegen Grenada.

Al in de jaren vijftig maakte Henry Kissinger een classificatie van maatschappijen op basis van machines. Hij zei dat de Verenigde Staten een grote machineproducerende maatschappij waren.⁵ En dat klopt. Het taylorisme kwam daar tot ontwikkeling en allerlei soorten grote machines, vliegtuigen enzovoort werden gebouwd. De wetenschappelijke kennis stond op een hoog niveau. Kissinger besloot daaruit dat een dergelijke maatschappij niet anders kan dan winnen als ze moest vechten tegen een maatschappij die niet in staat is iets te produceren van een hoger technologisch niveau dan een fiets. Oog in oog met nationalist die tot alles bereid waren voor het behoud van hun nationale onafhankelijkheid, werden de VS in Vietnam toch verslagen. De Amerikanen hebben nooit iets begrepen van de psychologie van het Vietnamese volk, net zoals zij vandaag geen jota begrijpen van de psychologie van het Afghaanse volk. Ze baseren zich op de verkeerde overtuiging dat ze een volk kunnen gebruiken om het vervolgens overboord te gooien.

Vandaag liggen de kaarten in de wereld heel anders. China is een grootmacht. Sinds de antifeodale revolutie in 1949 tot de hervormingen, groeide het land elk jaar met 7 tot 9 %. De Chinese groei is trouwens geen nieuw gegeven, hij was al die jaren constant. Zelfs tijdens de Culturele Revolutie was er groei. Vandaag bestaat het verschil erin dat de bevolking niet langer even snel groeit als de economie. In de eerste jaren na de revolutie hield de economische groei gelijke tred met de bevolkingsgroei. Ook India ontwikkelt zich alhoewel het geen antifeodale revolutie heeft gekend. De Aziatische landen zijn rijk voorzien van hulpbronnen. Maar China beschikt slechts over 7 % van de wereldcapaciteit op landbouwgebied. China heeft zowat behoefte aan alles.

De VS hebben echter hun eigen economie geruïneerd. Het land desindustrialiseert. Het onderwijssysteem werd afgebouwd. Meer dan 50 % van de federale begroting in de Verenigde Staten gaat naar het leger.⁶ Alleen het militair-industrieel complex groeide.⁷ Heel de Amerikaanse economie is van uitzicht veranderd. Het is het enige land waar meer dan twee miljoen mensen in de gevangenis zitten, voor het merendeel zwarten. 30 % van de bevolking leeft onder de armoedegrens. Hun levensverwachting ligt zelfs lager dan in Bangladesh. Als de economie van een land de eigen militaire uitgaven niet meer kan bijhouden, betekent dit, volgens de Britse historicus Paul Kennedy, dat zijn macht aan het tanen is.⁸ Vandaag vertegenwoordigt de Amerikaanse economie nog 20 % van de wereld economie. Vlak na de Tweede Wereldoorlog, in 1945, was dat nog 40 %.

De Indische Oceaan als strijdtoneel

Hoe willen ze die situatie dan aanpakken?

M.H. De Verenigde Staten zullen blijven vechten voor het behoud van de wereldhegemonie en de grootste slag zal worden uitgevochten in de Indische Oceaan. Deze oceaan is de samenvloeiing van drie “rivieren”, de Middellandse Zee, de Rode Zee en de Perzische Golf met de Straat van Hormuz. Zij zijn allemaal met elkaar verbonden.

De oorlog in Irak en de oorlog in Afghanistan maken deel uit van diezelfde oorlog in de Indische Oceaan. Elk bondgenootschap tussen Pakistan, India, Iran en China zal de Verenigde Staten uit de regio verjagen en de eenheid van de Indische oceaan versterken.

Tot in het midden van de 19^e eeuw was de Indische Oceaan de oceaan van de islamitische wereld, een boog die de islamitische wereld overspande van Istanbul tot China. Voor de komst van het Westen in deze zone waren er vier machten in de regio: de Perzen, de Mongolen, de Ottomanen en de Chinezen. De wereldhandel verliep langs twee wegen. Een eerste via de Ottomaanse handelskaravanen vanaf de Sahara over Centraal-Azië tot in India en China (langs dezelfde handelsroute als die van Alexander de Grote) en een tweede via de Indische Oceaan, vanaf de Afrikaanse kusten tot in India en China. Dit zou allemaal veranderen met het verval van deze mogendheden, met de opkomst van de Wes-terse mogendheden en door de opening van het Suezkanaal. Vanaf de Franse Revolutie en de opkomst van het kapitalisme in de jaren 1840-1850 en aansluitend wat Lenin het tijdperk van het imperialisme noemde, kreeg Europa geleidelijk een dominante positie in Azië. Na 1850, met de eenmaking in Duitsland en Italië en door de economische ontwikkeling van Duitsland, werd Europa steeds sterker. Na hun Secessieoorlog verschenen ook de Verenigde Staten op het toneel. In het begin van de 20^e eeuw, na de nederlaag van Frankrijk tegen Duitsland in 1870-1871, zouden de tegenstellingen tussen de imperialisten onderling erg belangrijk worden.

Het aantreden van China en India als economische machten maakte van de Indische Oceaan een bijzondere strategische zone. Vandaag verloopt 70 % van alle olietransport over deze oceaan.⁹ Door de toenemende vraag van India en China zal dit percentage in de toekomst nog groter worden. 90 % van de wereldhandel gebeurt trouwens met containerschepen¹⁰ en de Indische Oceaan alleen al vangt de helft van dit scheepsverkeer op.

Robert D. Kaplan die als Amerikaanse journalist en politiek adviseur dicht bij het Pentagon en de Obama-administratie staat, voorspelde het al: de Indische Oceaan wordt stilaan wereldwijd het strategische zwaartepunt van de 21^e eeuw.¹¹ Niet alleen vormt deze oceaan een vi-tale doorgang voor handel en energievoorraden tussen de Perzische Golf en Oost-Azië, maar hij vormt ook de kern van de economische as die China opbouwt met Afrika en Latijns-Amerika.

Sommige cijfers doen ons duizelen: sinds 1997 is de handel tussen China en Afrika 19 keer groter geworden¹²; sinds 2000, op minder dan tien jaar tijd, is de handel tussen China en Latijns-Amerika 14 maal groter geworden.¹³ Ook India en Brazilië werken nauw samen met het zwarte continent. Onder impuls van de Chinese ontwikkeling zijn de Zuid-Zuid-investeringen in sneltempo toegenomen. Na eeuwenlang geplunderd en verwoest te zijn, staat het Zuiden eindelijk op uit zijn verdoving. De dorst van het Zuiden naar onafhankelijkheid is groot en de economische verdragen met China bieden een waarachtige kans om deze dorst te lessen.

Globaal genomen houdt de ontwikkeling van deze Zuid-Zuid-as twee belangrijke bedreigingen in voor de belangen van de imperialistische mogendheden en in het bijzonder voor de Verenigde Staten. Op de eerste plaats onttrekt ze een aantal landen, rijk aan grondstoffen, aan de Westerse invloedssfeer. Ten tweede kan China op deze manier beschikken over alle grondstoffen die het nodig heeft als gevolg van zijn bliksemsnelle vooruitgang. Door deze succesvolle ontwikkeling is Peking bezig de eerste wereldmacht, de Verenigde Staten, in te halen. Volgens Albert Keidel, een vroegere econoom bij de Wereldbank en lid van de Atlantic Council, zou China de Verenigde Staten voorbij kunnen steken in 2035.¹⁴ Vandaag doet Washington er dan ook alles aan om de Chinese opgang tegen te houden en het leadership te bewaren. De controle over de Indische Oceaan vormt de kern van deze strategie.

Hoe kan een grootmacht de Indische Oceaan controleren als ze zich op duizende kilometers afstand bevindt?

M.H. Het Pentagon is goed ingeplant in de regio. Het heeft een indrukwekkende militaire basis op Okinawa in Japan. Onder het mom van de strijd tegen het terrorisme sloot het akkoorden af met de Filippijnen. Het onderhoudt uitstekende relaties met het Indonesische leger, opgeleid door Amerikaanse officieren. Met de steun van Washington heeft dit leger president Sukarno – die zijn land bevrijdde van het kolonialisme – opzij gezet. Het heeft meer dan een miljoen communisten vermoord en installeerde in het land een militaire dictatuur. Vandaag is Indonesië een bastion van het Amerikaanse imperialisme.

De Amerikanen hebben verder hun militaire basis op Diego Garcia. Dit tropische koraaleilandje midden in de Indische Oceaan met zijn maagdelijk witte zandstranden en palmbomen zet menig vakantieganger aan het dromen. In 1965 werd Diego Garcia samen met de andere eilanden van de Chagosarchipel ingelijfd in het Brits territorium van de Indische Oceaan. In 1971 werden alle bewoners van Diego Garcia gedeporteerd door de Amerikanen die er een militaire basis bouwden. Washington voerde al meerdere operaties uit van op deze strategische plek voor hun oorlogen in Irak en Afghanistan. Ook al haalden de bewoners van Diego Garcia meermaals hun gelijk bij Britse gerechtshoven, toch verhindert de Britse regering hen vandaag nog steeds om terug te keren naar hun eiland.

De VS kunnen dus bogen op een sterke militaire inplanting in de regio. China van zijn kant heeft een paar achillespezen: de Straat van Hormuz en de Straat van Malakka. De Straat van Hormuz vormt de enige toegang tot de Perzische Golf en is op het smalste punt maar 26 km breed. 40 % van de wereldhandel in petroleum moet door deze zeeengte.¹⁵ Het andere kwetsbare punt, de druk bevaren en zeer gevaarlijke Straat van Malakka, is de belangrijkste doorgang voor goederen, vanuit de Indische Oceaan op weg naar China. Meer dan 85 % van de Chinese olie-import passeert hier.¹⁶ Bij een eventueel conflict met China zouden de Amerikanen de Straat van Malakka kunnen blokkeren, wat een ware ramp zou zijn voor Peking.

China versus de Verenigde Staten

Hoe reageert China?

M.H. China is op zoek naar een diversifiëring van haar energiebevoorrading. China heeft meerdere strategieën om niet te zeer afhankelijk te zijn van de Straten van Malakka en Hormuz.

Een eerste strategie bestaat erin zich te bevoorraden in Centraal-Azië. Er loopt een gaspijplijn van Turkmenistan via Oezbekistan en Kazachstan naar de Chinese provincie Xinjiang. Tegen 2015 zou deze moeten instaan voor 40 miljard kubieke meter gas of bijna de helft van het huidige Chinese gasverbruik.¹⁷ China kan ook rekenen op een oliepijpleiding die het land verbindt met Kazachstan en olie levert uit de Kaspische Zee.

Een tweede strategie bestaat erin zich te bevoorraden in Myanmar (Birma) en Bangladesh. Onlangs kondigde Peking de bouw van een oliepijpleiding en een gaspijpleiding aan die moeten instaan voor de levering vanuit Myanmar van 22 miljoen ton olie en 12 miljard kubieke meter gas jaarlijks.¹⁸ Ook met Bangladesh sloot China pas een aantal samenwerkingsakkoorden af voor bevoorrading in olie en gas.

Een derde Chinese strategie ten slotte, onder de naam Parelsnoer¹⁹, bestaat erin havens te bouwen in bevriende landen langs de noordkust van de Indische Oceaan. Het objectief is een betere controle over het scheepvaartverkeer in de regio. De bouw in Pakistan van de diepzeehaven van Gwadar is een onderdeel van deze strategie. Dit haventype is bijzonder geschikt voor het verkeer van containerschepen. China zal er nog een aantal andere bouwen, onder meer in Afrika. Inderdaad, de goederen die China vervoert vanuit Latijns-Amerika zouden niet meer noodzakelijk via Europa moeten, maar zouden in het kader van de Zuid-Zuid-as via Afrika kunnen passeren. Landen zoals Mozambique, Somalië, Zuid-Afrika of Madagaskar zouden zich

kunnen aansluiten bij dit netwerk van de Indische Oceaan. Als daar een aantal nieuwe havens van hetzelfde type als in Gwadar tot ontwikkeling komt, dan zou dat een aanzienlijke economische ontwikkeling in deze regio van Afrika met zich meebrengen. Parallel hiermee zouden de activiteiten van grote Europese havens zoals Marseille of Antwerpen achteruitgaan. Dankzij de Indische Oceaan Afrika verbinden met de Aziatische markt zou een echte buitenkans zijn voor het zwarte continent. Toen hij nog president van Zuid-Afrika was, sprak Nelson Mandela de wens uit dat dit project zou slagen. Maar Europa en de Verenigde Staten verzetten zich hiertegen. Vandaag heeft China de middelen om het initiatief te nemen.

Laten de Verenigde Staten begaan?

M.H. Natuurlijk niet. Zij hebben dan ook een aantal andere strategieën uitgewerkt. Hun eerste strategie bestaat erin India te gebruiken tegen China door de spanningen tussen beide landen tot het uiterste op te voeren. In de jaren tachtig gebruikten ze deze techniek al voor Iran en Irak. De VS bewapenden toen beide kampen tegelijk en Henry Kissinger zei: “Laten ze elkaar maar afmaken!”²⁰ Door deze theorie toe te passen op India en China kunnen ze de twee grote opkomende mogendheden in Azië tegelijk verzwakken en slaan ze twee vliegen in één klap. In 1960, toen het land nog goede relaties met de Sovjet-Unie had,

heerste er in India een zware hongersnood. Amerika besliste toen kapitaal en landbouwtechnologie naar het land over te brengen. Dat was de zogenaamde “groene revolutie”. En India tuimelde in de schoot van de Amerikanen. Kort daarop, in 1962, startte New Delhi een oorlog tegen China, maar werd verslagen. China en India hebben zo hun eigen tegenstellingen en rivaliteiten. India is uit op meer invloed in de regio en in Centraal-Azië, zowel omwille van de olie als om zijn markt uit te breiden. Dat is ook het geval voor China. Maar de Amerikanen willen iedereen domineren en willen dus niet dat de macht van de een of de ander toeneemt. Vandaar dat de VS trachten de twee landen tegen elkaar uit te spelen.

Voor India en Pakistan volgen ze een gelijkaardige politiek. Precies nu ziet de Pakistaanse publieke opinie eerder de Verenigde Staten dan India als hun belangrijkste vijand. Zij willen de betrekkingen met India verbeteren. In het verleden steunden de Verenigde Staten en China allebei Pakistan. India stond aan de kant van Afghanistan en de Sovjet-Unie. Na het verdwijnen van de Sovjet-Unie, bleef China zich loyaal opstellen tegenover Pakistan, terwijl Pakistan niet langer van nut was voor de Verenigde Staten.

Als tweede strategie steunen de Amerikanen op een aantal “verankeringsstaten” in Afrika om dit continent te controleren en China de toegang tot grondstofbronnen te beletten. Deze strategie werd op punt gezet na de Tweede Wereldoorlog om de verdere ontwikkeling van Japan tegen te houden. Deze zogenaamde verankeringsstaten voor de VS zijn Egypte voor de Amerikaanse verankering in Noord-Afrika, Ethiopië voor Oost-Afrika, Nigeria voor het Westen en Zuid-Afrika voor het Zuiden en Centraal-Afrika. Deze strategie is een mislukking. De Verenigde Staten liepen ook helemaal vast in Eritrea, waar ze een militaire basis wilden oprichten, en in Somalië, waar hun politiek van destabiliseren maar een enkel effect heeft gehad: de creatie van een islamitisch nationalisme en waar alleen het paleis gecontroleerd wordt door een marionettenregering. De VS hebben heel wat invloed verloren op dit continent. Getuige hiervan de vernedering die het Pentagon onderging toen het tevergeefs op zoek ging naar een land voor de zetel van hun regionale opperbevel, Africom. Alle staten van het continent weigerden deze basis te huisvesten. Momenteel bevindt de zetel van dit regionale opperbevel voor Afrika zich in ... Stuttgart!²¹

De opmars van China is Afrika lijkt niet te stuiten?

M.H. Washington slaagt er niet in om de Afrikaanse staten te beletten handel te drijven met China. Het Westen gaf zich over aan een echte plundering van de rijkdommen in het Zuiden en verhinderde de ontwikkeling van de landen op dit halfgrond door hen ondraaglijke schulden in de schoenen te schuiven. Maar China biedt betere prijzen voor de aankoop van grondstoffen en investeert in de landen van het Zuiden voor de ontwikkeling van infrastructuur, sociale programma's of projecten voor schone energie. China heeft de invoertaksen afgeschaft voor een groot aantal Afrikaanse producten, een belangrijke aanmoediging voor productie en handel. China heeft ook de schulden kwijtgescholden van de armste Afrikaanse landen. En in tegenstelling tot de Westerse mogendheden is China niet van plan zich te mengen in de binnenlandse aangelegenheden van zijn handelspartners. China geeft zuurstof aan de Afrikaanse landen en manoeuvreerruimte. Dat zal het levensniveau van de Afrikanen geleidelijk verbeteren. De door China geleverde infrastructuur – wegen en spoorwegen – brengt ook meer mobiliteit. Dit kan tegelijk voor meer stabiliteit zorgen. Het brengt mensen samen en zal bijvoorbeeld de jeugd meer kansen geven om elkaar te ontmoeten. Ook daardoor zal het risico op destabilisering afnemen.

Azië heeft voedsel nodig, dat kan het alleen van Afrika en Latijns-Amerika krijgen. China ontketent een landbouwrevolutie in Afrika. En al deze landen kunnen onderhandelen met China zonder controle van het IMF en de Wereldbank. Natuurlijk hebben de Afrikaanse landen ook nood aan progressieve regeringen, maar eenmaal die er zijn, kunnen ze alleen maar de algemene trend versterken. Tijdens een Chinees-Afrikaanse ministeriële conferentie in 1997, vatte de toenmalige Chinese president, Jiang Zemin, de politiek van zijn land als volgt samen: “Onze economische samenwerking en onze handel zijn gebaseerd op wederzijds voordeel. (...) Wij hebben nooit politieke voorwaarden opgelegd aan Afrika en we zullen dat in de toekomst ook nooit doen.”²² Wat een verschil met de Westerse mogendheden die rust noch duur hadden om regeringen in Afrika te maken en te breken!

Al deze factoren maken dus dat landen van Latijns-Amerika en Afrika zich tot Peking wenden om handel te drijven. Voeg hier nog aan toe dat de Westerse economieën een ernstige crisis doormaken, terwijl China blijft groeien en dan lijkt het voor de hand te liggen dat de landen van het zuidelijk halfgrond voor de meest voordelige partner kiezen.

De Amerikaanse neergang

Wereldwijd maken de Verenigde Staten volgens u dus een verzwakking door?

M.H. In heel de regio van de grote Indische Oceaan, die zich uitstrekt van Centraal-Azië tot Afrika en het Midden-Oosten, hebben talrijke nieuwe internationale handelsbetrekkingen de positie van de Verenigde Staten verzwakt.

Tussen Afrika en Latijns-Amerika zijn er vandaag relaties op niveau van de staatshoofden. Door zijn vele handelsrelaties behoort Brazilië als het ware tot de zone van de Indische Oceaan, ook al maakt het geografisch hiervan geen deel uit. Contacten van Brazilië met het Portugeessprekende deel van Afrika (luchtwegen, handel, culturele uitwisselingen enz.) groeien zienderogen. In 2009 schreef de *Financial Times*²³ dat de crisis in de Verenigde Staten vroeger zeker ernstige gevolgen zou hebben gehad, maar dat de Braziliaanse economie nu volop blijft groeien. China werd zijn voornaamste economische partner en dat is zeker niet toevallig.

Er bestaan ook relaties tussen Japan en Afrika, relaties tussen China en Afrika. Turkije en Iran, twee regionale machten, nemen een bijzondere positie in. Zimbabwe, bijvoorbeeld, zou zonder de financiële steun van Iran in elkaar gestort zijn. Iraanse ondernemingen installeerden in Zimbabwe een fabriek voor bromfietsen en een fabriek voor klein gereedschap en landbouwmachines. Die regionale machten hebben olie en zijn rijk. Ze zouden onderling een verbond kunnen sluiten en het imperialisme uitdagen.

Dat zorgt voor heel wat nervositeit, ook in Israël. Israël probeert boven water te blijven in die woelige zee op verschillende manieren. Het verkoopt technologie aan India. Het stuurt een delegatie naar China en doet beloftes, maar dan moet China in ruil hiervoor zijn relaties met Iran stopzetten. Die relaties zijn echter bijzonder sterk omdat China de Iraanse olie nodig heeft. Die nieuwe regionale machten hebben geen interesse voor Israël of voor wat zich afspeelt in de nederzettingen. India is na Indonesië het tweede grootste moslimland. Het zal nooit het risico op interne verdeeldheid nemen door Israël te gaan steunen. Zo wordt duidelijk dat ook Israël volop in crisis zit. In Libanon zijn de pro-Amerikaanse en zionistische krachten aanzienlijk verzwakt. De oorlog tegen Libanon in 2006 was niet bepaald een succes. Daar nu een burgeroorlog uitlokken, behoort niet langer tot de mogelijkheden. De voorbije drie maanden werd een groot deel van de Israëlische infrastructuur geliquideerd. Heel wat Israëlische agenten werden ontmaskerd en gevangen gezet.

Turkije ontwikkelt zoveel mogelijk een autonoom buitenlands beleid. Momenteel werken 30.000 Turkse artsen gedurende drie maanden gratis in Afrikaanse landen. Het land is zich geleidelijk aan het losmaken van de Europese opvattingen en de NAVO. Meer en meer sluit het aan bij het concept van de zone van de Indische Oceaan. Een eenvoudig voorbeeld: Turkish Airways. Denk even aan het vroegere Sabena. We leven hier in België in een heel afhankelijk imperialistisch landje. Een van de belangrijkste symbolen voor de relaties tussen België en Congo was precies onze nationale luchtvaartmaatschappij. Welnu, vandaag heeft Turkish Airways rechtstreekse vluchten naar meerdere Afrikaanse landen. Ook de verbeterde relaties tussen Turkije en Armenië zijn een goed voorbeeld van de gewijzigde posities in de regio. In 1915 vond er een genocide plaats tegen de Armeniërs in Turkije. Door de diplomatie van Iran en Syrië (waar zo'n miljoen hoofdzakelijk Armeense zakenlui wonen) zijn de betrekkingen tussen Turkije en Armenië vandaag opnieuw verbeterd. Turkish Airways heeft haar vluchten naar de Armeense hoofdstad Jerevan hernomen. Dit gebeurt allemaal buiten de controle van de Verenigde Staten of de Europese Unie. Armenië behoort tot de regio van de Kaukasus. De Verenigde Staten voeren vanuit deze regio een oppositiebeleid tegen Rusland.

Een andere factor die de Amerikaanse positie in de regio verzwakt is de situatie in Jemen en Saoedi-Arabië. Jemen is de op een na dichtst bevolkte staat op het Arabisch schiereiland. Als resultaat van de eenmaking van Noord- en Zuid-Jemen in het begin van de jaren 1990 bekleedt het nu de positie van grote buurman van een aantal belangrijke olieproducerende landen. Het huidige regime is ondertussen bijna twintig jaar aan de macht. In 1991 werd Jemen bestuurd door een coalitie van twee partijen, de feodale Al Islah partij en de Jemenitische socialistische partij die vooral een basis had in het zuidelijk gedeelte van het land. Zuid-Jemen en Noord-Jemen hadden een zeer verschillend politiek systeem. De socialistische partij speelde in Zuid-Jemen een vooruitstrevende rol. Dit zou het proces van de eenmaking beïnvloeden. Aanvankelijk zouden zij ook het overwicht hebben in de diplomatieke relaties van het herenigde Jemen. Omdat Jemen samen met Cuba als enige land tegen de oorlog in Irak stemde werd het gestraft: anderhalf miljoen Jemenitische migranten werden uitgewezen uit Saoedi-Arabië. Zij hadden in Saoedi-Arabië een eerder bevoorrechte positie. Ze konden er gemakkelijk een arbeidsvergunning krijgen en hadden geen behoefte aan sociale of andere steun. Deze uitwijzing had twee gevolgen. Het leidde tot de eenmaking van Jemen en veroorzaakte een economische crisis. Toen ontdekte Hunt, een Texaanse oliemaatschappij die deel uitmaakt van Comaco, olie in Zuid-Jemen. De strijd om de macht brak los en het waren de reactionaire elementen uit het noorden die er uiteindelijk in slaagden het land te domineren. Vandaag is Jemen een marionettenstaat van de Verenigde Staten en ten prooi aan een burgeroorlog. De steeds slechter wordende situatie is vergelijkbaar met Irak. In het zuiden zijn rebellen van een afscheidsbeweging actief, in het noorden de Houthis-beweging van traditionele sjiietische Zaidimoslams en de centrale regering wordt gesteund door de Verenigde Staten. Vandaag vinden de wapens gemakkelijk hun weg van Jemen naar Saoedi-Arabië, waar een nationale verzetsbeweging is geïnstalleerd.

Saoedi-Arabië bezit 25 % van de wereldvoorraad aan olie. Het is ook het heilige land voor de Islam. De Verenigde Staten steunen de meest reactionaire, pro-Amerikaanse krachten in Saoedi-Arabië, zoals Bandar bin Sultan bin Abdulaziz Al Saud.

Deze man deed een poging tot staatsgreep en leeft momenteel onder huisarrest. Zelfs in Saoedi-Arabië neemt de strijd om de macht toe. Er bestaat een verzetsgroep die alles omver wil werpen. Heel wat Saoedische intellectuelen (meer dan een miljoen) studeerden in het buitenland. Er ontstond een belangrijke middenklasse. Oussama bin Laden behoort tot de bovenlaag van de kleinburgerij die de koninklijke familie van de troon wil stoten. Er bestaat ook een hervormingsgezinde nationalistische tendens die stelt dat Saoedi-Arabië een soeverein land is. Zij willen een vorm van democratie en bijvoorbeeld rechten geven aan vrouwen. Zij stellen bovendien dat er zelfs in Iran, een integristisch land, een zekere vorm van democratie bestaat. Zij vinden dat het land verantwoording moet afleggen aan de rest van de wereld en dat is precies waar de Verenigde Staten niets over willen horen. Deze positie geeft de zwakte van de VS aan. De wereldsituatie is immers veranderd. In 2003 ondertekenden de Saoedi's met Rusland een overeenkomst om geen dumpingprijzen toe te passen op de oliemarkt. Door de oorlog in Irak kreeg China toegang tot Saoedi-Arabië. Vandaag investeren Chinese ondernemingen in het land, vooral in de olie.

Dit brengt ons bij een ander voorbeeld van de verzwakte positie van de Verenigde Staten. Toen de Iraakse marionettenregering haar olie veilde aan Westerse ondernemingen, was maar een van de drie maatschappijen die een koop kon afsluiten, Amerikaans. De andere twee waren een Chinese en een Maleisische maatschappij. Niemand voert oorlog om de winsten van die oorlog aan derden te laten. En nog een voorbeeldje: de Verenigde Staten moesten toestaan dat Frankrijk een militaire basis heeft in de Verenigde Arabische Emiraten.²⁴

Uit de diplomatie van de staat Qatar, o.a. in hun relaties met Soedan, kunnen we ook iets afleiden over de verzwakking van de Verenigde Staten in deze regio. De Verenigde Staten waren het eerste land dat olie ontdekte in Soedan. Sinds 1989, toen de islamisten er aan de macht kwamen, is de Amerikaanse politiek gericht op de verdeling van het land. Een politiek die trouwens is mislukt. President Omar Hassan el-Bechir organiseerde verkiezingen en heeft deze ook gewonnen. De Verenigde Staten ondernamen pogingen om de Soedanezen uit het zuiden aan te zetten tot afscheiding. De meerderheid van hen was echter voor eenheid. De Amerikanen wilden ook China uit Soedan verdrijven. In heel dit conflict zou Qatar normaal gezien de Amerikaanse diplomatie in Soedan moeten steunen, maar in werkelijkheid hebben ze getracht om de verschillende actievoerende partijen te verzoenen.

In Oost-Azië is het Washington ook niet gelukt, door zijn eigen stomiteit. In 1997 kende Zuid-Oost-Azië een verschrikkelijke economische crisis, veroorzaakt door een fout van de Verenigde Staten. Alles begon met een devaluatie van de Thaise munt die het slachtoffer was geworden van speculanten. De beurzen raakten in paniek en veel bedrijven gingen failliet. De Verenigde Staten gaven de voorkeur aan een politieke oplossing: de tussenkomst van het IMF verslechterde de sociale situatie en liet aan sommige Westerse bedrijven toe Aziatische firma's over te kopen. China nam een andere houding aan. Het beloofde aan de regeringen in moeilijkheden de Chinese markt open te stellen als ze niet meer konden verkopen aan de Verenigde Staten. Dat vormde het vertrekpunt voor een meer algemene samenwerking en alliantie tussen Asean (de tien landen van Oost-Azië) en China. Op die manier werd Washington in de regio gedeeltelijk buitenspel gezet. Vandaar ook de Amerikaanse wil om de verloren invloed te heroveren.

Sindsdien zijn de economische relaties tussen China en zijn burens alleen maar verbeterd. In 2007 is Peking zelfs de eerste handelspartner geworden van Japan, een van de meest strategische bondgenoten van de Verenigde Staten in Azië. Bovendien heeft China niet de pretenties de regio te overheersen. De Verenigde Staten dachten dat de landen van de Indische Oceaan afgeschrikt zouden worden door de Chinese macht en bescherming zouden zoeken bij Washington. Het tegendeel is waar. China bouwt met zijn buurlanden relaties op, gebaseerd op het principe van gelijkheid en evenwaardigheid. Ook in dit opzicht hebben de Verenigde Staten dus de strijd in Oost-Azië verloren.

Wanneer ziet u die slag losbarsten?

M.H. De slag om de Indische Oceaan is al begonnen. Onder het voorwendsel van de strijd tegen de piraterij stuurden 26 landen oorlogsschepen naar de regio.²⁵ Er zijn drie redenen voor deze aanwezigheid, niet alleen van de Navo, maar ook van China, India en Rusland in deze zone.

Op de eerste plaats heeft deze zone de sterkste bevolkingsconcentratie van de planeet. Ten tweede zijn er de havens. In de toekomst zullen de Europese havens aan belangrijkheid inboeten. China wil over meer havens beschikken en opslagplaatsen kunnen aanleggen in de Indische Oceaan om op die manier de afstanden in te korten en de handel te versnellen. Daarom hebben de Chinezen bijvoorbeeld ook geïnvesteerd in de haven van Piraeus in Griekenland.²⁶ Een derde reden is de wens van alle grootmachten, met inbegrip van Rusland, om te beschikken over stations voor brandstofbevoorrading voor hun legers.

De Verenigde Staten hopen China te kunnen opzetten zowel tegen India als tegen Japan. De Japanse economie bekleedt nog steeds de tweede plaats na de Amerikaanse. Japan heeft tegenstellingen met China, maar evengoed met de Verenigde Staten die in Japan het kamp kozen van de meest reactionaire elementen. Het Japanse volk wil vrede en eist de ontmanteling van de Amerikaanse basis van Okinawa. Natuurlijk bestaat er ook een Japans imperialisme: deze krachten kanten zich zowel tegen China als tegen de Verenigde Staten.

Er is een groot verschil tussen de oorlog in de Indische Oceaan en de andere oorlogen tussen de grootmachten op het land. In deze oorlog ligt het zwaartepunt van het leger bij de zeemacht en oorlogsbodems kosten een boel geld. Het is nog lang niet zeker dat de Verenigde Staten in staat zijn om die te financieren. Tegelijk is het belangrijk om over een uitgebreid netwerk van havens te beschikken en dus landen die je ondersteunen. 40 % van de handel van bijvoorbeeld Australië gebeurt met China. Zou dit land de Verenigde Staten toelaten om het af te snijden van deze uitwisselingen? De tijd is een andere factor die een doorslaggevende rol kan spelen in deze oorlog. De Verenigde Staten zullen de enige oorlogsmacht zijn die niet uit de regio zelf afkomstig is.

De Verenigde Staten zijn vandaag op zoek naar nieuwe bondgenoten. In een artikel met als titel *Agenda for Nato* (Agenda voor de Navo) licht Brzezinski de nieuwe visie toe.²⁷ In zijn boek *Het grote schaakbord* schreef hij in 1997 nog dat hij vijandig stond tegenover Rusland. Nu wil hij de Navo hervormen zodat Rusland ook kan toetreden, wat de Russische burgerij zou kunnen aanzetten om op die kar te springen. Voor Brzezinski is niet langer Rusland, maar China de vijand. Hij stelt dat Rusland over bijzonder gesofistikeerde militaire en nucleaire technologie beschikt en dat, als het land een bondgenootschap zou aangaan met China, de Verenigde Staten geen greintje kans zouden maken. Verder zou ook Rusland verliezende partij zijn in een alliantie met China omdat het land te kampen heeft met demografische problemen. In de grenszones tussen China en Rusland leeft een groeiend aantal Chinezen. China zal sterker investeren in deze zones, terwijl tegen 2040 het Russische bevolkingsaantal met 40 % zal afgenomen zijn. Het is vooral de blanke bevolking die in Rusland achteruitgaat, terwijl het aantal niet-blanken toeneemt. De Russische olieputten zullen in handen vallen van de Chinezen. De Verenigde Staten moeten Rusland en zijn gebruikelijke partners overtuigen van wat Brezinski een hervorming noemt. Hij beweert dat de enige manier voor de Verenigde Staten en het Westen om een wereldmacht te blijven, erin bestaat de veiligheid te organiseren op planetair niveau.

Andere bronnen

Patricia Risso, *Merchants and Faith. Muslim Commerce and Culture in the Indian Ocean*, Westview Press, 1995.

Edward A. Alpers, *East Africa and the Indian Ocean*, Markus Wiener Publishers, 2009.

Mike Davis, *Génocides tropicaux. Catastrophes naturelles et famines coloniales (1870-1900). Aux origines du sous-développement*, Parijs, La Découverte, 2003. William Engdahal, *Anglo-American Oil Politics and the New World Order*, Pluto Press, 2004.

Delen van dit interview zijn overgenomen van het gesprek van Grégoire Lalieu met Mohammed Hassan, gepubliceerd op <http://www.michelcollon.info>

Mohamed Hassan (ali.mohamed(at)pandora.be) is een Midden-Oostenspecialist. Samen met David Pestieau is hij de auteur van *Irak oog in oog met de bezetting*, EPO, 2004.

Noten

1 Cf. Fred Halliday, *The tragedy of Afghanistan*, Verso, 1989.

2 Zie verder.

3 Zie Justin Dunne, *Crisis in Baluchistan. Historical Analysis of the Baluchi Nationalists in Pakistan*, Naval Post-Graduate School, Californië, 2006.

4 *The New York Times*, 18 oktober 2009.

5 Zie James William Gibson, *The Perfect War. Technowar in Vietnam*, Atlantic Monthly Press, Tweede uitgave, 2000, p. 15 en volgende.

6 José Enrique Africa, “Een papieren tijger: De strijd van het Amerikaanse imperialisme tegen de economische crisis.”, *Marxistische Studies*, nr. 62, p. 54.

7 Chalmers Johnson, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*, Metropolitan Books, 2004.

8 Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, Random House, Verenigd Koninkrijk, 1987.

9 Robert D. Kaplan, “Center Stage for the Twenty-first Century. Power Plays in the Indian Ocean”, *Foreign Affairs*, maart-april 2009.

10 <http://en.wikipedia.org/wiki/Containerization>.

11 Robert D. Kaplan, *op.cit.*

12 François Lafargue, “La Chine en Afrique: une réalité à nuancer”, augustus 2009, artikel, gepubliceerd op <http://www.diploweb.com/La-Chine-en-Afrique-une-realite-a.html>.

- 13 Peter Franssen, *Dossier Chine: Unité en Amérique latine*, 3 februari 2010, artikel, gepubliceerd op http://www.michelcollon.info/index.php?option=com_content&view=article&id=2525:dossier-chine-unite-en-amerique-latine&catid=6.
- 14 Albert Keidel, "China's Economic Rise – Fact and Fiction", Carnegie Endowment for International Peace, *Policy Brief*, 61, juli 2008, http://www.carnegieendowment.org/files/pb61_keidel_final.pdf.
- 15 Robert D. Kaplan, *op.cit.*
- 16 *Ibid.*
- 17 *BBC News*, "China president opens Turkmenistan gas pipeline", 14 december 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8411204.stm>.
- 18 *China Daily*, "China starts building oil, gas pipelines to Myanmar", 14 augustus 2010, http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-06/04/content_9936239.htm.
- 19 *String of Pearls: meeting the challenge of china's rising power across the asian littoral*. Ref.: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub721.pdf>.
- 20 *It Will All Fall Down: A Conversation with Seymour Hersh*, https://www.adbusters.org/magazine/73/It_Will_All_Fall_Down_A_Conversation_with_Seymour_Hersh.html.
- 21 *RFI*, "L'Africom s'installe à Stuttgart", 2 oktober 2007, http://www.rfi.fr/actufr/articles/094/article_57183.asp.
- 22 Jenny Clegg, *China's Global Strategy Towards a Multipolar World*, Pluto Press, 2009, p. 64-65.
- 23 Jonathan Wheatley, "Dancing through the Economic Crisis", *The Financial Times*, 6 juli 2009.
- 24 *BBC News*, "French President Sarkozy opens UAE base", 26 mei 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8067600.stm>.
- 25 http://en.wikipedia.org/wiki/Piracy_in_Somalia#Current_fleet_of_vessels_in_operation.
- 26 *The Telegraph*, "China's New Silk Road into Europe", 4 juli 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/greece/7869999/Chinas-new-Silk-Road-into-Europe.html>.
- 27 Zbigniew Brezinski, "Agenda for Nato", *Foreign Affairs*, september-oktober 2009.